

Chefsjustitieombudsmannen
Claes Eklundh**Ett åtal mot en rådman för tjänstefel bestående i att han i tre fall inte haft kanslidomar färdigställda på utsatta tider har ogillats med hänvisning till att gärningarna fick anses vara ringa**

Bakgrund och utredning

I en anmälan anfördes att Örebro tingsrätt skulle ha meddelat kanslidom i ett brottmål den 12 maj 2000 men vid denna tidpunkt förelåg endast domslutet. Anmälaren anförde vidare att han inte så sent som den 29 maj 2000 hade erhållit några domskäl, trots att tiden för att överklaga domen gick ut den 2 juni 2000.

Vissa handlingar infordrades och granskades. Av handlingarna framgick bl.a. att rådmannen AA varit ordförande vid den aktuella huvudförhandlingen, att den aktuella kanslidomen skulle ha meddelats den 12 maj 2000 samt att domen hade expedierats till parterna den 30 maj 2000.

På grund av vad som hade framkommit fann chefsJO Eklundh anledning anta att tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken hade begåtts under handläggningen av målet. Förundersökning inleddes. Under förundersökningen framkom att kanslidomar inte hade tillhandahållits parterna på utsatt tid i ytterligare två brottmål som hade handlagts av AA. Förundersökningen utvidgades till att också omfatta dessa fall.

Åtalet

Efter avslutad förundersökning beslutade *chefsJO Eklundh* att väcka åtal mot AA för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken enligt följande gärningsbeskrivning.

Rådmannen AA har som rättens ordförande vid huvudförhandlingar i tre nedan angivna brottmål vid Örebro tingsrätt vid myndighetsutövningen uppsåtligt åsidosatt vad som gäller för uppgiften enligt följande.

1. I samband med huvudförhandlingens avslutande den 17 mars 2000 i mål B 2287-99 underrättades parterna om att dom i målet skulle meddelas genom att hållas tillgänglig på rättens kansli den 19 april kl. 14.00. Enligt ett beslut den 18 april flyttades domen fram till den 3 maj och den 2 maj beslutades att domen skulle meddelas den 12 maj. Sistnämnda dag meddelades parterna domsluten samt beslut i övriga frågor m.m. Den 30 maj 2000 expedierades domen i sin helhet till parterna.
2. I mål B 304-00 förekom tre tilltalade under 21 år. När huvudförhandlingen avslutades den 28 april 2000 förklarades en tilltalad, född år 1984, häktad till

dess att dom skulle meddelas. Vidare underrättades parterna om att domen skulle meddelas genom att hållas tillgänglig på rättens kansli den 8 maj från kl. 14.00. Den 1 maj ändrade AA tidpunkten för doms meddelande till den 3 maj. Domen var dock inte färdigställd den 3 maj utan expedierades till bl.a. parterna och häktet först den 8 maj 2000.

3. I mål B 474-00 avslutades huvudförhandlingen den 26 april 2000 med en underrättelse om att dom i målet skulle meddelas genom att hållas tillgänglig på rättens kansli den 17 maj från kl. 14.00. Enligt ett beslut den 15 maj flyttades domens meddelande fram till den 22 maj och den 22 maj beslutades att domen skulle meddelas den 29 maj kl. 14.00. Sistnämnda dag var domen inte färdigställd men muntligt besked om domens innehåll lämnades. Domen expedierades till parterna den 8 juni 2000.

AA har alltså den 3 maj, den 12 maj och den 29 maj 2000 inte haft domarna färdigställda på sätt som föreskrivs i 30 kap. 5 och 8 §§ rättegångsbalken. Han har därigenom åsidosatt bestämmelsen i 30 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken om sättet för doms meddelande. Härigenom har också bestämmelserna i 26 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol, 2 § förordningen (1980:900) om statliga myndigheters serviceskyldighet, m.m. och 2 § förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. ifråga om expediering av domar kommit att åsidosättas.

Hovrättens dom

Göta hovrätt dömde den 10 september 2001 AA för tjänstefel i enlighet med åtalet samt bestämde påföljden till trettio (30) dagsböter.

I hovrätten vitsordade AA de faktiska omständigheterna men bestred ansvar för tjänstefel och gjorde därvid gällande att gärningarna var att anse som ringa.

Under rubriken domskäl anförde hovrätten bl.a. följande.

AA har hörts. Vidare har på AA:s begäran vittnesförhör hållits med lagmannen BB. Som skriftlig bevisning har åklagaren åberopat protokoll, dagboksblad, expeditionsanteckningar och domarna i de tre aktuella målen. Åklagaren har även åberopat arbetsordningen för Örebro tingsrätt och en handling benämnd Balanserade mål och ärenden. AA har åberopat en promemoria över domar i Örebro tingsrätt under tiden den 1 januari–den 31 maj 2000, vissa delar av huvudförhandlingsprotokollen och domarna i två tvistemål samt vissa statistikuppgifter.

AA har uppgett bl.a. följande. Han började sin anställning som rådman vid Örebro tingsrätt i april 1999 och fick då ansvar för en rotel som stått obemannad i tre månader. Förutom arbete med egen rotel ansvarade han för notarieutbildningen, fick ta hand om post på andra obemannade rotlar samt handlägga mål på dessa rotlar. Han arbetade långt utöver normal arbetstid i tron att det höga arbetstrycket skulle minska med tiden och att bristen på domarpersonal endast var tillfällig. Så visade sig emellertid inte vara fallet. Under april och maj 2000 arbetade han med undantag för annandag påsk minst full arbetsdag sju dagar i veckan. Trots detta räckte tiden inte till för att färdigställa de nu aktuella domarna i tid. För att minimera eventuell skada för parterna meddelade han dem domsluten på de utsatta domsdagarna. I målet B 304-00 gav han häktet besked om domslutet den 3 maj 2000. Han informerade försvararen om domslutet dagen efter. Denne fick då även ta del av domskälen i påföljdsdelen. AA var i de tre målen i kontakt med berörda försvarare under överklagandetiden. Han är väl införstådd med reglerna om doms avfattande och meddelande. Han informerade inte domstolens chef om förseningarna av domarna eller sin åtgärd att meddela parterna endast domslutet på domsdagarna. Han bad emellertid vid ett tillfälle att få slippa lottningen av mål med häktade och ungdomar, vilket inte visade sig möjligt.

BB har uppgett bl.a. följande. Arbetsituationen har sedan slutet av år 1998 varit extremt besvärlig på Örebro tingsrätt. Tingsrätten har åtta blandade rotlar varvid en eller två rotlar har varit obemannade ända sedan december 1998. Därtill kommer att tingsrätten handlagt ett stort antal stora eko- och ungdomsbrottmål. Göta hovrätt har inte kunnat hjälpa till med personal. BB har på olika sätt försökt att komma till rätta med problemen varvid hovrätten och Domstolsverket kontinuerligt informerats. I mars 2000 skrev han ett brev till Göta hovrätt där han klargjorde krissituationen och begärde hjälp med domarpersonal. Tingsrätten fick emellertid inte någon hjälp. BB har uppfattat AA som en effektiv och skicklig domare. AA ställde alltid upp när det behövdes och lade ned en stor del av sin fritid på arbetet. Det var emellertid först genom åtalet mot AA som BB insåg att AA hade haft en alltför hög arbetsbelastning.

Hovrättens bedömning

I målet är utrett att AA i tre fall har underlåtit att meddela fullständiga domar i brottmål på utsatta tider och att han var medveten om att detta stred mot rättegångsbalkens bestämmelser om sättet för doms avfattande och meddelande. Han har härigenom uppsåtligt åsidosatt vad som gäller för hans uppgift som domare.

Enligt 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken föranleder en gärning som är att anse som ringa inte ansvar för tjänstefel. Vid bedömningen om en gärning är att anse som ringa skall rätten enligt lagrummet beakta gärningsmannens befogenheter och uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt samt andra omständigheter. Hovrätten gör i denna fråga följande bedömning.

Möjligheten för part att överklaga en tingsrätts dom utgör en fundamental del av den rättssäkerhet som vår rättegångsordning erbjuder. För att en part fullt ut skall kunna utnyttja denna möjlighet att ta till vara sin rätt är det beträffande en s.k. kanslidom viktigt att den verkligen är tillgänglig i sin helhet den dag den meddelas så att parten härigenom får hela överklagandetiden på sig för att bedöma domskälens bärkraft och om ett överklagande bör ske. AA har således brutit mot en från rättssäkerhetssynpunkt viktig regel genom att tillhandahålla domarna i fullständigt skick senare än den dag respektive dom meddelats. Det bör framhållas att det är särskilt allvarligt att han i två av fallen meddelat domarna i fullständigt skick först några få dagar före överklagandetidens utgång. Den omständigheten att AA har upplyst om själva domsluten på domsdagarna och att han under överklagandetiden varit i kontakt med berörda försvarare har i och för sig minskat olägenheterna av att parterna inte fått tillgång till de fullständiga domarna. Dessa åtgärder kan dock inte föranleda bedömningen att gärningarna är att anse som ringa.

Utredningen i målet ger vid handen att Örebro tingsrätt under bl.a. den tid som åtalet mot AA avser var en mycket arbetsstyngd domstol och att arbetsituationen till följd härav var mycket besvärlig för AA och de andra domarna vid tingsrätten. På grund av den ansträngda arbetsituationen, men också till följd av sin beredvillighet att bistå på andra rotlar, hann AA inte med att färdigställa de tre domarna på utsatta tider.

Han informerade emellertid inte vid något tillfälle tingsrättens chef om att han hade svårigheter att få domarna klara i tid. Det måste enligt hovrättens mening normalt kunna krävas av en ordinarie domare, som inser att han är i färd med att förlora kontrollen över sina arbetsuppgifter eller som exempelvis ser viktiga frister löpa ut och inte själv förmår att komma ikapp, att han på ett tydligt sätt och inom rimlig tid gör sin chef uppmärksam på problemen. AA har inte vidtagit sådana åtgärder. I stället har situationen allteftersom kommit att bli honom övermäktig utan att han slagit larm. Inte ens med beaktande av det pressade arbetsläge som han ostridigt haft kan det mot denna bakgrund anses föreligga tillräckliga skäl att bedöma hans avsiktliga åsidosättande av rättegångsbalkens bestämmelser som ringa. Han skall därför dömas för tjänstefel.

Påföljden skall bestämmas till böter.

Vid bestämmande av antalet dagsböter beaktar hovrätten såväl vad som framkommit om AA:s pressade arbetssituation som att han vidtagit vissa åtgärder för att försöka begränsa skadan av sitt agerande.

Överklagandet

AA överklagade hovrättens dom och yrkade i första hand att Högsta domstolen skulle ogilla åtalet och i andra hand att påföljdseftergift skulle meddelas.

ChefsJO Eklundh bestred ändring.

Högsta domstolens dom

I en dom den 13 juni 2002 ogillade Högsta domstolen åtalet. Ett justitieråd var skiljaktigt och ville fastställa hovrättens domslut.

I domskälen anförde Högsta domstolen följande.

Åtalet mot AA gäller meddelandet och expedieringen av tre brottmålsdomar under våren 2000.

Enligt 30 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken kan en dom i brottmål meddelas genom att avkunnas antingen vid huvudförhandlingens slut eller vid ett senare sammanträde eller genom att hållas tillgänglig på rättens kansli en viss dag, s.k. kanslidom. En kanslidom skall skickas till parterna samma dag som domen meddelas (se 26 § förordningen 1996:271 om mål och ärenden i allmän domstol jämförd med 2 § förordningen 1980:900 om statliga myndigheters serviceskyldighet, m.m.). Domen skall vara skriftligen avfattad och innehålla bl.a. domslut, parternas yrkanden och de omständigheter som dessa grundats på samt domskäl med uppgift om vad som är bevisat i målet. I domen skall också anges vad en part som vill överklaga domen har iakttagit. (Se närmare 30 kap. 5 § rättegångsbalken.) Varje dom skall vidare vara särskilt uppsatt och underskriven av de lagfarna ledamöter som deltagit i avgörandet (30 kap. 8 § rättegångsbalken). Om domen i stället meddelas genom att avkunnas, behöver den däremot inte sändas förrän en vecka efter avkunnandet (se nyssnämnda bestämmelse i 1996 års förordning med hänvisning). Ett avkunnande av en dom får ske genom att domslutet och skälen återges och fullföljdshänvisning meddelas (30 kap. 7 § fjärde stycket rättegångsbalken). Om den tilltalade är häktad i målet, skall en kopia av domen eller ett domsbevis skickas till häktet samma dag som domen meddelas (se 2 § första stycket förordningen 1990:893 om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.).

I 20 kap. 1 § brottsbalken finns bestämmelser om ansvar för tjänstefel. Av första stycket framgår att sådant ansvar skall ådömas den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften, såvida inte gärningen är att anse som ringa.

I samtliga tre nu aktuella mål underrättades parterna om utgången när tiden för att meddela kanslidomarna var inne. Först senare expedierades domarna i sin helhet. Domen i målet B 2287-99 kom att expedieras skriftligt och i fullständigt skick tre dagar före den i domen avgivna dagen för överklagandetidens utgång, medan expedieringen i de båda övriga målen skedde 16 respektive 11 dagar före den angivna sista dagen för överklagande.

AA har vitsordat de faktiska omständigheterna såsom de återges i gärningsbeskrivningen. Genom sitt handlande åsidosatte AA vid myndighetsutövning sina skyldigheter enligt åberopade lagrum. Av rättssäkerhetsskäl ställs generell höga krav på en korrekt handläggning inom rättsväsendet. Särskilt höga krav ställs på en domstol (se bl.a. NJA 1992 s. 555, 1994 s. 304, 1996 s. 237 och 806, 1997 s. 368 och B 3 samt 2001 s. 35, se också NJA 1996 s. 307 och 1997 s. 186).

AA och BB, som har hörts på nytt i Högsta domstolen, har i allt väsentligt uppgett vad som i hovrättens dom antecknats från förhören med dem där. BB har dock till

rättelse uppgett att han vid den aktuella tiden var fullt medveten om att arbetssituationen var utomordentligt besvärlig för AA och de andra rådmännen men att han inte förrän efteråt fick veta att AA var försenad med expedieringen av kanslidomar.

AA har uppgett bl.a. följande. Alltsedan han började sin tjänstgöring som rådmän i tingsrätten i april 1999 hade han en mycket tung arbetsbörda med arbete även under helger och sent in på kvällarna. En och under viss tid två rådmänstjänster var vakanta, och han tog på sig arbete med mål också från de vakanta rotlarna. Därutöver var han engagerad i andra arbetsuppgifter i tingsrätten. – Under våren 2000 var han engagerad i flera stora och arbetskrävande mål, som delvis handlades samtidigt. Genom lagmannen kände han till att någon personalförstärkning inte var att förvänta, och han kunde inte räkna med någon avlastning i arbetet på annat sätt.

Högsta domstolen gör i ansvarsfrågan följande bedömning.

AA är en omvittnat arbetsam och duglig domare. Den utredning som förebragts visar att han under den ifrågavarande tiden befann sig i en utomordentligt pressad arbetssituation. Av vad BB har berättat i Högsta domstolen framgår att det saknades möjlighet att lämna AA någon avlastning och att AA var medveten om detta. Att AA trots goda föresatser inte förmådde färdigställa de tre aktuella domarna till de tidpunkter som senast hade bestämts för deras meddelande kan inte i och för sig läggas honom till last som straffbar underlåtenhet. Som chefsjustitieombudsmannen har framhållit har det emellertid ålegat AA att söka lösa den uppkomna situationen på bästa sätt, vilket uppenbarligen skulle ha varit att ytterligare uppskjuta tidpunkterna för domarnas meddelande. Att AA inte valde denna utväg får anses ha varit en felbedömning.

Vid prövningen av om denna felbedömning bör föranleda straffansvar för AA bör beaktas att – som AA själv har anfört – inte heller ett ytterligare uppskjutande av tidpunkterna för domarnas meddelande skulle, åtminstone när det gäller B 2287-99, ha varit invändningsfritt. Det har inte påståtts att hans handlande förorsakat parterna skada i den meningen att något överklagande kom att ges in för sent eller att någon klagande gick miste om möjligheten att utveckla skälen för sitt överklagande. Detta kan ha sin förklaring i de muntliga kontakter som AA hade med parterna.

Även med beaktande av de olägenheter som har vållats parterna genom AA:s handlande finner Högsta domstolen vid en samlad bedömning av omständigheterna i målet att det som lagts AA till last får anses som en ringa gärning. Han skall därför inte dömas till ansvar.

Från domen var ett justitieråd skiljaktigt och anförde.

AA har i tre brottmål inte haft s.k. kanslidom färdig i fullständigt skick på utsatta dagar. Förseningen med expedieringen har varit arton, fem respektive tio dagar. Som hovrätten funnit har AA härigenom uppsåtligen åsidosatt vad som gäller för hans uppgift som domare. Frågan är om gärningen kan anses som ringa.

Arbetssituationen vid Örebro tingsrätt var under den aktuella tiden utomordentligt ansträngd, och det lyckades inte för lagmannen att skaffa hjälp utifrån. AA hade alltså en mycket stor arbetsbörda. Han är en omvittnat arbetsam och duglig domare. Som hovrätten konstaterat har han vidtagit åtgärder för att minska olägenheterna för parterna av att de inte i tid fått tillgång till de tre brottmålsdomarna i fullständigt skick. Emellertid måste inom domstolsväsendet stora krav ställas på en korrekt handläggning. Av rättssäkerhetsskäl är det viktigt att reglerna om tidpunkten för expediering av domar iakttas. Även om omständigheterna är förmildrande kan gärningen alltså inte bedömas som ringa.

Det föreligger inte förutsättningar att meddela påföljdseftergift.

AA skall alltså som hovrätten funnit dömas för tjänstefel.